

3. Гражданское право: В 2-х т. Том I: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – М.: Изд-во БЕК, 1998.
4. Гражданское право: В 2-х т. Том II. Полутом 2: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – М.: Изд-во БЕК, 2000.
5. Гражданское право. Ч. 2. Обязательственное право / Под ред. В.В. Залесского. – М.: МТК “Восточный экспресс, 1998.
6. Комаров А.С. Финансирование под уступку денежного требования (гл.43) // Гражданский кодекс России. Часть вторая. Договоры и другие обязательства (текст проекта, комментарии, проблемы). – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 1995.
7. Новоселова Л.А. Финансирование под уступку денежного требования // Вестн. Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2000. – № 11.
8. Правовое регулирование банковской деятельности / Под ред. проф. Е.А. Суханова. – М.: Учебно-консультационный центр “ЮрИнфоР”, 1997.

¹ Див.: Комаров А.С. Финансирование под уступку денежного требования (гл.43) // Гражданский кодекс России. Ч. 2: Договоры и другие обязательства (текст проекта, комментарии, проблемы). – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 1995. – 305 с.

² Див.: Гражданское право. Ч. 2. Обязательственное право / Под ред. В.В. Залесского. – М.: МТК “Восточный экспресс, 1998. – С. 355–366.

³ Див.: Новоселова Л.А. Финансирование под уступку денежного требования // Вестн. Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2000. – № 11.

⁴ Див.: Луць В.В. Контракты у підприємницькій діяльності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 241 с.

⁵ Див.: Гражданское право: В 2 т. Т. II. Полутом 2: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – М.: Изд-во БЕК, 2000. – 231 с. Див. також: Правовое регулирование банковской деятельности / Под ред. проф. Е.А. Суханова. – М.: Учебно-консультационный центр “ЮрИнфоР”, 1997. – 81 с.

⁶ Див.: Гражданское и торговое право капиталистических стран. – М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1949. – 317 с.

⁷ Див.: Гражданское право: В 2 т. Т. I: Учебник / Отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – М.: Изд-во БЕК, 1998. – 338 с.

*Близнюк О.С.,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка*

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ

На сучасному етапі в Україні, як і в багатьох інших державах світу, інститут банківського рахунку є напрочуд важливим не тільки економічним, а й правовим явищем. Складність у визначенні правової природи договору банківського рахунку зумовлена багатьма чинниками, основними серед яких є: відсутність його чіткого цивільно-правового регулювання (поняття договору, елементи, зміст, підстави виникнення і припинення, відповідальність сторін), значний вплив нормативних актів публічно-правового характеру на відносини між сторонами в договорі; схожість з іншими, простішими за своєю правовою природою, цивільно-правовими договорами (позики, схову (зберігання), доручення тощо), і, у зв'язку з цим, відсутність єдиного доктринального підходу. Тому, спираючись на нормативну базу, попередні наукові доробки фахівців і практику, у цьому дослідженні наводиться спроба розглянути зазначені чинники і проаналізувати правову природу договору банківського рахунку, його поняття,

В чинному законодавстві України не має чіткого регламентування інституту банківського рахунку. Так, Цивільний кодекс України 1963 року (Гл.33 “Розрахункові і кредитні відносини” – ст.ст. 380-385) містить норми, що мають надто загальний характер і не відповідають вимогам сьогодення; не передбачає договору банківського рахунку взагалі, і як окремого виду договорів, зокрема. Деякі питання функціонування банківських рахунків регулюються окремими нормами певних законів, в т.ч. комплексного характеру (ЗУ “Про внесення до деяких законів України змін щодо відкриття банківських рахунків” від 16.12.97р., ЗУ “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні від 05.04.2001р., ст.24 ЗУ “Про підприємства в Україні”, ст.8 ЗУ “Про підприємництво”, ст. 47,51 ЗУ “Про банки і банківську діяльність”). Проте найбільш докладно і повно інститут банківського рахунку регламентується підзаконними нормативними актами Національного банку України, зокрема, Інструкцією про порядок відкриття та використання рахунків у національній і іноземній валюті, затвердженою постановою Правління НБУ від.18.12.98р. №527. В літературі існує думка, що з приводу існування банківського рахунку виникають 3 рівні правовідносин: 1. між комерційним банком і Центральним банком, між комерційним банком і податковими органами; 2. між клієнтами банку і податковими органами; 3. договірні правовідносини між банком і клієнтом. При цьому правове регулювання будується таким чином, що зміст і межі договору визначаються попередніми рівнями правовідносин і їх змістом.[3] Таким чином, виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що норми публічно-правового характеру здійснюють значний, а подекуди і визначальний вплив на приватно-правові (договірні) відносини з приводу банківських рахунків, знаходячи своє відображення в локальних нормативних актах банків. Тобто, умови і положення договору банківського рахунку як складової комплексного інституту банківського рахунку вже є наперед визначеними і обумовленими фінансово-правовими нормативними актами (тому він є договором про приєднання).

При аналізі відносин, що складаються безпосередньо між банком і клієнтом в результаті відкриття і функціонування рахунку, розрізняють дві групи відносин: з приводу «зберігання» в банку коштів клієнта і здійснення розрахункових операцій банком за дорученням клієнта.[1], тому, досліджуючи саме договірні правовідносини між клієнтом і банком, необхідно відмежувати договір банківського рахунку від інших видів договорів, а саме:

√ від договору **позики** – договір позики, за загальним правилом, є договором реальним і одностороннім, договір банківського рахунку належить до консенсуальних і двосторонніх договорів. Погашення боргу припиняє дію договору позики, але відсутність коштів на рахунку клієнта не тягне за собою припинення договору банківського рахунку.[6];

√ від договору **схову (зберігання)** – за метою, яку переслідують сторони. Договір банківського рахунку укладається перш за все в інтересах банку, який, як спеціалізований підприємець, зацікавлений в залученні коштів. Щодо клієнта, то перш за все, норми законодавства спонукають його до укладення договору банківського рахунку, зокрема, чинний ЦК України, ст. 380, зобов'язує провадити платежі за зобов'язаннями між організаціями в порядку безготівкових розрахунків через кредитні установи, в яких зазначені організації повинні зберігати свої кошти. При договорі ж зберігання енттересом покладаюдаця є бажання зберегти кошти, забезпечити максимальну їх схоронність.[1] Іншою відмінністю є те, що договір банківського рахунку передбачає за дорученням клієнта здійснення банком інших операцій з коштами, крім зберігання;

√ від договору **доручення** – за особливим суб'єктним складом, характером здійснюваних за дорученням угод, спрямованих на переміщення коштів по рахунках, спеціальним порядком видачі, прийняття і виконання таких доручень і їх припинення, якщо розглядати договір банківського рахунку як основу для здійснення інших угод, наприклад, переказу коштів (платіжне

доручення, доручення про відкриття акредитиву тощо). Такий особливий порядок здійснення банком доручень клієнта, зокрема, регулюється Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженій постановою Правління НБУ від 29.03.2001р. №135.

У чинному законодавстві найбільш близьким до нашого розуміння правової природи договору банківського рахунку є визначення, яке надається ЗУ «Про платіжні системи і переказ грошей в Україні» для поточного рахунку: **поточний рахунок** – рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення усіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Новий Цивільний кодекс, який планується ввести в дію 01.01.2003р., визнаючи особливу правову природу договору банківського рахунку, виділяє його у спеціальну Главу 70 – Банківський рахунок, відмежовуючи його від інших договорів, зокрема, позики, кредиту, банківського вкладу. Відповідно за **договором банківського рахунку** банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), кошти, що надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком. Проблема співвідношення положень Нового ЦК України з іншими законами і нормативними актами з приводу регулювання інституту банківського рахунку в науці викликає багато дискусій, зокрема, пропонується вважати ЦК загальним нормативно-правовим актом, а банківське законодавство – спеціальним. Проте існує точка зору іншого розмежування норм цих нормативно-правових актів при застосуванні - за характером правовідносин, тобто при регулюванні горизонтальних відносин (між банком і клієнтом) буде застосовуватися ЦК України, а вертикальних, наприклад, у відносинах з органами держави, - ЗУ «Про банки і банківську діяльність», ЗУ «Про платіжні системи і переказ грошей в Україні» тощо. [3]

Отже, підсумовуючи, ми можемо зробити висновок, що договір банківського рахунку є самостійним, особливим договором, який, хоч і містить схожі елементи з багатьма цивільно-правовими договорами, але не зводиться до давно вже відомих цивільному праву договірних інститутів. Договір банківського рахунку також є базою для здійснення розрахункових і інших угод. Відносини, що виникають з цих угод, регулюються нормами, що відносяться не тільки до договору банківського рахунку, а й до інших правових інститутів, які так чи інакше використовуються при їх здійсненні. Тому при дослідженні правової природи договору банківського рахунку необхідно аналізувати весь комплекс правовідносин, що виникають при відкритті і веденні банківських рахунків, зокрема, передумови укладення договору. Договір банківського рахунку втрачає своє значення не тільки, коли відсутні елементи самостійності і ініціативності сторін при побудові правовідносин, індивідуалізації виконання і способів виконання, а й навпаки, якщо ігнорувати публічно-правові реалії відкриття, ведення і використання банківського рахунку, балансу інтересів клієнта, банку, держави.

Література

1. Ефимова Л.Г. *О правовой природе договора банковского счёта и банковского вклада // Государство и право. – 1992. – № 4. – 123 с.*
2. Малешин Н.С. *Кредитно-расчётные правоотношения и финансовый контроль. – М., 1964.*
3. Новосёлова Л.А. *проблемы гражданско-правового регулирования расчётных отношений: Автореф. дисс. ...канд. юрид. наук. – М., 1997.*
4. Олейник О.М. *Основы банковского права. – М.: Юристъ., 1997.*
5. *Банківське право України / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: “Ін Юре”, 2000.*
6. Шкундин З.И. *О юридической природе расчётного счёта // Советское государство и право. – 1950. – № 5. – 33 с.*